

Ik zou wel eens willen weten

Geprikkeld door een boekbespreking (*ESB*, 9 september jl.) van de door mij — om niet nader aan te duiden redenen — bewonderde Pen, een enkel woord over de positie van de vakbeweging. In een naar omvang bescheiden coreferaat (8 blz.) betrok ik de kennelijk onbescheiden stelling dat de macht van de vakbeweging tanende is 1). Het bezwaar van Pen is dat ik dat niet bewijs; in dit stukje van één bladzijde zal het zeker niet lukken. Polemiseren is echter meestal leuk werk, zeker met iemand als Pen. Vandaar.

Het boek dat Pen onder de loep neemt, is het resultaat van studieuze inspanningen van een nieuwe groep economen die zich de Studiekring Post-Keynesiaanse Economie noemt. Een jonge vereniging die — zoals dat heet — flink aan de weg timmert. Er worden interessante onderwerpen voor studieconferenties uitgekozen, waar ook anderen dan economen belang in kunnen stellen. Het onderhavige boek — resultaat van het eerste publieke optreden — bevat beschouwingen over het verschijnsel macht. Onlangs is de tweede conferentie gehouden met als thema: Economie, Orde en Waarde. Voor mij voldoende aanleiding om de bewegingen van die Kring enigszins te volgen.

Uit een polemiek tussen Pen en één van de initiators van de nieuwe vereniging, de econoom W.A.A.M. de Roos, heb ik begrepen dat Pen het niet zo op die Post-Keynesianen begrepen heeft, om dat zij wetenschappelijk gesproken niets nieuws brengen 2). Ik ben als eenvoudig socioloog, die zich graag met sociaal-economische vraagstukken bemoeit, niet competent om te beoordelen wie het gelijk in die discussie aan zijn kant heeft. Zo te lezen leek Pen mij de sterkste papieren te hebben. Mij interesseert alleen de keuze van de onderwerpen.

Terug naar de tanenende macht van de vakbeweging. Dat Pen mij verwijt dat ik in een referaat(je) van nauwelijks 8 bladzijden hele stukken van de werkelijkheid weg laat om mijn conclusie niet aan een falsificatietest te onderwerpen, behoort tot het soort constatering waarvoor er op zijn minst dertien in een dozijn gaan. Serieuzer is de tegenwerping dat in een groot deel van de jaren zeventig de looninflatie heeft voortgeduurd, en dat valt moeilijk te rijmen met een zwakke positie van de vakbeweging. Dat is juist. Ik sprak dan ook niet van een zwakke positie van de vakbeweging maar van een afnemende macht. Die afname lijkt mij vooral te zijn ingezet ná 1977. Een poging tot bewijsvoering volgt.

De vakbeweging heeft nog in 1977 de aanslag op de automatische prijscom-

pensatie weten af te slaan. Sindsdien heeft de vakbeweging op centrale onderdelen van haar beleid, zoals de strijd om de arbeidstijdverkorting, de arbeidsplaatsenovereenkomsten en de vijf-ploegendiensten, nauwelijks enig succes kunnen boeken. Ook het feit dat de overheid de laatste jaren met succes heeft kunnen ingrijpen in de arbeidsvoorwaarden, wijst bepaald niet op een even krachtige positie als in het begin van de jaren zeventig door de vakbeweging werd ingenomen. Het is onmiskenbaar dat dit — door de vakbeweging bestreden, maar niet omgebogen — beleid heeft geleid tot b.v. een betere concurrentiepositie van Nederland, maar èveneens tot koopkrachteffecten die de werkgelegenheid verder hebben aangestast.

Ook in kringen van de vakbeweging is al enkele jaren geleden de stelling betrokken dat er matiging in de inkomensfeer moet worden betracht. De doorwerking van dat beleid naar de leden in bedrijven en bedrijfstakken, neemt enige tijd. De verschillen in rendementspositie van bedrijven, maakt het verder niet eenvoudig om nationaal tot een gecoördineerd en beheerst arbeidsvoorwaardenbeleid te komen. Het is voorts een publiek geheim dat de onderlinge verschillen — m.n. in de FNV — niet gering zijn. De macht verbrokkelt, de eenheid staat onder druk, allemaal vaststellingen die het verantwoord maken om van een afnemende macht van de vakbeweging te spreken. Die macht is trouwens mede afhankelijk van de kracht van de opstelling van partijen waarmee de vakbeweging in een afhankelijkheidsrelatie staat: werkgevers en overheid. Over de overheid schreef ik reeds. En de werkgevers geven niet de indruk dat hun positie — alweer: vergeleken met een aantal jaren geleden — verzwakt is. Integendeel. Voor deze discussie gaat het er mij niet om of dit „terecht” is. De economische

omstandigheden leiden echter tot andere (onderlinge) machtsverhoudingen. Een „zero-sum game”: wat de een verliest, wint de ander.

Het zou echter een vergissing zijn te menen dat met de betrekkelijk sombere economische vooruitzichten waarmee ons land wordt geconfronteerd, vakbeweging en werknemers niet tot acties zouden kunnen overgaan. De zaken liggen gecompliceerder. De verantwoordelijke wijze waarop de Nederlandse vakbeweging al decennia opereert kan — bij onvoldoende begrip voor haar (maatschappelijke) positie — onder de druk komen te staan van betrekkelijk onbeheersbare vormen van arbeidsonrust.

Hoe gecompliceerd die relaties tussen stakingsgeneigdheid, stakingsfrequentie en de factoren die daarop inwerken zijn, kan worden opgemaakt uit de studie Flier en Van Kooten 3). Zij hebben zo ongeveer alle stakingen die zich in de jaren zeventig hebben voorgedaan weten te achterhalen en deze theoretisch en statistisch geanalyseerd. Overduidelijk tonen zij aan dat er voor de onderzochte periode geen sprake is van een eenzijdige relatie tussen economische omstandigheden en het optreden van stakingen (arbeidsonrust). Dat inzicht is niet nieuw; nieuw is wel de bijna volledigheid van het stakingsmateriaal en — op onderdelen — de wijze waarop zij het hebben behandeld.

Duidelijk is, dat wanneer in de komende tijd arbeidsconflicten uitbreken waarbij de vakbeweging betrokken is, dat niet aanstonds (met dank aan prof. Diepenhorst) wijst op een versterkte positie van de vakbeweging. Als Pen dat ook vindt, dan begrijpen wij elkaar beter dan ik aanvankelijk vreesde.

1) Dit coreferaat is een reactie op een mooi, afgewogen betoog van C. de Galan, De macht van de vakbeweging, in: W.A.A.M. de Roos (red.), *De pluriforme economische macht*, Alphen aan den Rijn/Brussel, 1981, blz. 130-152; het coreferaat blz. 153-160.

2) J. Pen, Post-Keynesianen contra Neo-Keynesianen, *Hollands Maandblad*, mei 1980, blz. 7-11; W.A.A.M. de Roos reageerde in het volgende nummer, juni-juli 1980, evenals opnieuw Pen, blz. 15-19.

3) Hans Flier en Gerrit van Kooten, *Stakingen: Statistiek en dynamiek*, doctoraalscriptie, Sociale Faculteit, Erasmus Universiteit Rotterdam, juni 1981.